

*Іванченко О. М.,**кандидат юридичних наук,**доцент кафедри загальної теорії права та держави**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЛЕГІТИМНІСТЬ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ВИМОГ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті досліджено теоретичні аспекти легітимності права в контексті вимог суспільства. Визначено, що важливим інструментом державного впливу на суспільні відносини є право, що забезпечує належний (тобто відповідний досягнутому рівню розвитку продуктивних сил) ступінь свободи, рівності та соціальної справедливості в громадянському суспільстві. Зазначено, що на всіх етапах існування суспільства легітимність була та залишається важливою складовою існування права, проте вона досить сильно змінювалася з плином часу. Наголошено, що коли в соціумі реалізується чіткий розподіл праці, можна побачити також поступове віддалення практик звичайного життя від області релігійних практик. Доведено, що звичайна сфера життя необхідна насамперед для того, щоб адаптувати соціум до зовнішнього середовища, завдяки чому ця сфера є досить широкою. Визначено, що з самого початку соціальної еволюції функціонує міфологічна свідомість, яка має нечіткий поділ зовнішнього світу та мови. Аргументовано, що світогляд не змінюється автоматично і не пояснюється лише зовнішніми факторами. Він є відповіддю на раніше поставлені питання і виникає лише в процесі навчання. Доведено, що в процесі розвитку суспільства до сучасних зразків моральність в ньому поділялася на власне мораль і позитивне право. Обґрунтовано, що Джерелом сучасної моралі є традиційні відносини. Констатовано, що правові норми не реалізуються виключно через страх санкцій, вони набувають сили і через елементарну повагу до закону як такого. Зроблено висновок, що позитивне право потребує наявної моралі, з тієї причини, що право є обмеженим легальністю, а легітимність в свою чергу включає в себе мораль. Зазначено, що право дозволяє самоорганізуватися суспільству належним чином, долати існуючі суперечності, врегулювати конфлікти цивілізованими методами.

Ключові слова: легітимність права, легітимація права, легальність права, позитивне право, суспільство, мораль, держава.

Постановка проблеми. Одним із завдань юридичної науки сьогодні є правове обґрунтування та правильне законодавче закріплення вимог суспільства у нормах права та забезпечення належної реалізації суб'єктивних прав. Фіксація в позитивному праві викликає у будь-якого учасника правовідносин тверду впевненість про те, що його законні вимоги будуть постійно підтримуватися за допомогою юрисдикції держави і усі інші учасники зобов'язані будуть з цим рахуватися.

Сучасна юриспруденція, соціологія, економіка постали перед складним завданням – виявити вимоги суспільства, психологічні аспекти, ступінь та специфіку зацікавленості людей у власних справах і прагненнях, вивчити рушійні мотиви їх поведінки, у тому числі у сфері правового регулювання, проаналізувати складну взаємодію цих факторів, оскільки вони являються критеріями демократичності правотворчої діяльності правової держави.

Суспільні вимоги завдяки їх відповідному закріпленню перетворюються на гарантовану можливість вільно діяти з метою досягнення певних інтересів соціуму чи індивідів. Власне суспільна вимога не має юридичного значення до того моменту, доки не отримує правової оболонки, яка надає їй загальної значущості і виступає засобом об'єктивації відповідного змісту.

Відповідно виникає думка про те, що саме правові норми являють собою ефективне та чітке вираження суспільних вимог індивідів, якщо, зрозуміло, вони відповідають існуючим нормативно-правовим критеріям.

Разом із цим, без розуміння питань легітимності права не можна відповісти на питання про формування нормативних порядків, що мають здатність пов'язувати волевиявлення індивідів і спрямовувати вектор їх правової поведінки. В цьому контексті вбачається, що саме визнання позитивного права є причиною його виконання. Воно здатне наділяти норми юридичною силою в правовідносинах, адже реалізацію закону виключно через страх покарань не можна визнати достатньою для досягнення цілей правового регулювання в сучасній державі. З цього виникає припущення, що не примусовість, а насамперед авторитет норм дозволяє їм діяти та бути повноцінно визнаними з боку суспільства. А отже постає питання – чи являється легітимність права головною сутнісною властивістю позитивного права? Інше питання полягає в тому, чи виступає легітимність властивістю, ознакою права, яка поряд з іншими якостями характеризує його онтологічну сутність? Спроба надати відповіді на зазначені актуальні питання науки теорії держави та права і зумовили обрання теми цього дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів легітимності права в контексті вимог суспільства у сучасній правовій державі.

Аналіз наукових публікацій. Вивченням теоретико-методологічних аспектів поняття легітимності в сфері науки держави і права займалися такі українські науковці як: А. Баумейстер, Є. Бистрицький, А. Богачов, В. Дудченко, Ю. Калюжна, О. Коваль, В. Кокорський, Т. Кравченко, П. Манжол, І. Музика, В. Невідомий, М. Неліп, В. Нечипоренко, Ю. Оборотов, С. Олефіренко, О. Петришин, І. Рибак, Т. Сивак, О. Скрипнюк, С. Сливка, Л. Спинка, М. Тур, В. Федоренко, Х. Хвойницька, М. Цвік, С. Шевчук, Н. Юськів, та інші.

Винайдення засобів легітимації державно-правових інституцій, співвідношення легальності позитивного права і легітимності права природного в межах сучасної теорії права досліджували такі зарубіжні вчені як: К. Апель, Р. Арон, Н. Луман, Е. Макінтайр, Т. Парсонс, Ж. Піаже, Д. Ролз, Ж.-Ж. Руссо, Ч. Тейлор, С. Хантінгтон та інші.

Теоретико-правові аспекти вимог суспільства в теорії права висвітлювали такі науковці як: І. Голосніченко, Л. Заморська, М. Козюбра, В. Сіренко Т. Слінько, Ю. Цуркан-Сайфуліна та ін.

Виклад основного матеріалу. У державі слід бачати інституційний прояв людської культури, що впливає в інтересах суспільства на всі інші (соціальну, економічну, політичну) сфери суспільного життя.

Важливим інструментом державного впливу на суспільні відносини є право, що забезпечує належний (тобто відповідний досягнутому рівню розвитку продуктивних сил) ступінь свободи, рівності та соціальної справедливості в суспільстві. На всіх етапах існування суспільства легітимність була та залишається важливою складовою існування права, проте вона досить сильно змінювалася з плином часу. Відповідно, і сама процедура легітимації не могла залишатися незмінною.

Л. Заморська аргументує, що: «Норма права як доктринальна конструкція є певною юридично логічною моделлю позитивного права загалом, особливим нормативним регулятором зовнішньої поведінки людей» [1, с. 22–23].

У такому випадку потрібно зрозуміти, яким саме чином норма набуває статусу легітимності в суспільстві. На це питання спробував відповісти Л. Вітгенштейн. За його словами, якщо люди в різних ситуаціях виконують ті чи інші дії, слідує одній і тій самій нормі, можна виявити, чи роблять вони одне й те ж [2, с. 78]. У цій ситуації критерієм поведінки буде правило, якого дотримуються суб'єкти. Так, можна дійти висновку, що не будь-яка повторюваність дій може вважатися суспільним правилом, – головним критерієм для цього є реакція решти суспільства, в якому існують чіткі рамки «правильної», культури, однієї для всіх. Але в такому випадку постає питання, яким же чином з'являється згода.

Дюркгейм вважає, що ритуали являють собою ту форму, яка і створює всі норми в суспільстві, тому що спочатку юридичні правила мали релігійне забарвлення [3, с. 181]. Так, людина, яка порушувала їх, не лише переступала норму закону, а порушувала фундаментальну святиню. Згодом саме авторитет моральних правил став виправдовувати необхідні санкції та посів головне місце в нормах.

На думку Е. Дюркгейма, саме ритуальні релігійні принципи дозволили реалізувати соціальну взаємодію завдяки системі символів і створили правила, які набули значущості в рамках соціальної спільноти. Саме такі ритуальні практики і формують спільність соціуму, яка проявляється у важливих для нього символах. Діяльність людини, а також її інструментальні дії, означають наявність взаємодії всередині спільноти, іншими словами – регулювання взаємин нормами [3, с. 183].

Тепер необхідно проаналізувати, як саме відбувається подальша еволюція взаємодії суб'єктів між собою, і яким саме чином реформується сам процес визнання, легітимації норм права у соціумі в результаті соціальної еволюції. У соціумі відбувається процес переходу – від дотримання норм через їх авторитетно-священну сутність, до раціональної суспільної згоди [3, с. 189].

На думку Ю. Габермаса, «...функції, які спочатку виконувалися ритуальною практикою, переходять до комунікативної дії, авторитет священного поступово заміщається авторитетом досягнутого консенсусу. Це означає звільнення комунікативної дії від сакральним чином захищених нормативних контекстів» [4, с. 128].

Коли в соціумі реалізовується чіткий розподіл праці, можна побачити також поступове віддалення практик звичайного життя від області релігійних практик. Звичайна сфера життя необхідна насамперед для того, щоб адаптувати соціум до зовнішнього сере-

довища, завдяки чому ця сфера є досить широкою. Наприклад, у рамках сфери «священного», де символи та ритуали є незаперечними з боку суспільства, в інших життєвих аспектах багато норм не є безапеляційними. З часом, віддаляючись від «священного» авторитету, змінюється і сама причина легітимності правових норм, а саме – на аргументований суспільний консенсус [4, с. 129].

На самому початку соціальної еволюції функціонує міфологічна свідомість, яка має нечіткий поділ зовнішнього світу та мови. Доказом цього слугує магічна практика, яка проводить чітку паралель між об'єктами та їх іменами. Такий світогляд можна назвати «закритим». Якщо він домінує в суспільстві, всі альтернативи священному авторитетові припиняються. Ю. Габермас вважає, що є лише три доведені історичні види світогляду, а саме – міфологічний, сучасний і релігійно-метафізичний [4, с. 134].

Міфологічний світогляд зазвичай притаманний суспільствам із родовим ладом, релігійно-метафізичний належить здебільшого державам часів Середньовіччя, а сучасний остаточно оформився в середині епохи модерну. Світогляд не змінюється автоматично і не пояснюється лише зовнішніми факторами. Вчені схильні вважати, що цей процес пов'язаний передусім із вирішенням практичних світоглядних проблем. Він є відповіддю на раніше поставлені питання і виникає лише в процесі навчання. Сам процес навчання як психологічне явище, своєю чергою, дослідив Ж. Піаже [5, с. 178]. Відповідно до його позиції, навчання являє собою, здебільшого, процес вирішення певних проблем, які стоять перед людиною. Їх вирішення незмінно призводить до набуття особистістю нових навичок і досвіду. Це говорить про те, що зовнішній світ і його вплив є другорядними в процесі зміни світогляду, порівняно зі здатністю до навчання самої людини в суспільстві. Вчені, які є послідовниками теорії комунікативної раціональності, вважають, що розвиток світогляду в ході антропосоціогенезу є тотожним «етапам інтелектуального розвитку» Ж. Піаже [5, с. 212].

У працях цього науковця присутня категорія під назвою «децентрація», під якою мається на увазі процес інтелектуального розвитку особистості. На першому етапі розвитку людина цілком отождоює свій внутрішній і зовнішній світ. Крім того, будь-які символи, значення та зовнішні фізичні фактори також є нероздільними у свідомості суб'єкта. Людина з часом приходить до децентрації світогляду особистості. Таким чином, з'являється можливість висунення і, відповідно, оскарження значущості норм [5, с. 215].

Міфологічний світогляд не володіє, зокрема, можливістю розрізнення трьох зазначених вище світів, а значить, не дає їх розділити.

У працях відомого вченого М. Вебера [6] можна знайти перші згадки про еволюцію світоглядів – від міфологічного до сучасного. Раціоналізація людської особистості та самосвідомості представлена в його дослідженнях максимально розгорнуто, проте для аналізу легітимності права набагато важливішим є факт розвитку світогляду, результатом якого є загальна секуляризація свідомості.

Світська культура, як показує практика, трактує суспільні норми не так, як це відбувається у традиційних спільнотах. Втрата релігійного авторитету в питанні суспільних норм відбувалася внаслідок відокремлення релігії від інших сфер життя суспільства, таких як мистецтво або мораль. Цей процес у західному суспільстві потребував тривалого часу і знайшов відображення у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема у формуванні правових систем.

Перші етапи цього процесу почалися в процесі Реформації, а на заключних стадіях релігійного впливу позбавилися такі важливі сфери життя, як наука й освіта [7, с. 211].

Крім того, мистецтво після виходу з тіні релігії почало обростати власною внутрішньою структурою, нормами та принципами. Про зазначені вище процеси свідчить факт появи різного роду критики, завдяки котрій з'явилася можливість вести дискусію про мистецтво або літературу. Зрозуміло, певна прив'язка до релігії все одно існує, проте геть не в тому домінуючому вигляді, як раніше. Цей процес, слідуючи термінології М. Вебера [6], називається «чари». Саме завдяки йому утворилися автономні суспільні культурні цінності, що не мають відношення до священного. Суспільство перестало ділити світ на священну і звичайну сфери.

Таким чином, світське суспільство не залишило можливості існування «закритих» для обговорення тем. І наслідком зазначених вище явищ став розвиток позитивного права. Мораль і право розвивалися виключно в процесі розвитку суспільної свідомості [7, с. 215]. Водночас їх взаємовплив змінювався відповідно на певних етапах розвитку суспільства. Усвідомлення та подальше підпорядкування нормам у соціумі теж проходило певні етапи: доконвенційний, конвенційний і постконвенційний.

Ж. Піаже вказував на навчання як на головний фактор переходу від однієї стадії до іншої. Саме завдяки розвитку моральної свідомості, на думку вченого, утворилася можливість більш ефективно вирішувати певні проблеми. Згідно з класифікацією науковця, доконвенційний рівень унікальний тим, що особистість спирається у своєму світогляді тільки на результат власних дій. На конвенційному етапі, своєю чергою, особистість спирається на норми суспільства, в якому існує. А вже на постконвенційному етапі зазначені норми проходять критику на предмет певних принципів [5, с. 47].

Ці етапи повністю відповідають морально-правовій свідомості на тих чи інших стадіях розвитку в архаїчному, традиційному та сучасному суспільстві.

Архаїчне суспільство характерно тим, що в ньому право і мораль є нероздільними поняттями, отже моральна свідомість особистості перебуває в ньому лише на доконвенційному рівні. Відносини в такому суспільстві відбуваються завдяки ритуальним формам взаємодії [5, с. 48]. Основну роль у цьому відіграють приписи священного характеру, а також фізична спорідненість індивідів.

У такому суспільстві ще немає такого поняття, як примус з боку держави, а значить, немає законів, і саме з цієї причини багато вчених вважає, що поняття «право» в родовому суспільстві не могло існувати в сучасному його розумінні [6, с. 50].

Коли утворилася державна влада, суспільство почало формуватися навколо неї, використовуючи її як свого роду центр. Відносини, що сформувалися в результаті створення суспільства, називають традиційними. Їм притаманна конвенційна стадія розвитку моральної свідомості та правовий порядок, незважаючи на те, що право і мораль все ще дуже тісно пов'язані між собою.

Зазначимо, що «...у традиційному суспільстві правові норми не підлягають критиці і сприймаються як даність, якій потрібно підкоритися. У зазначеному суспільстві людина є лише виконавцем норм, які в ньому діють. Саме так у ньому з'являються підвалини правопорядку, існують загальні норми, застосовуються певні санкції, і саме покарання сприймається як безпосередній захист громадського порядку. У співвідношенні легітимності права і правопорядку помітне місце посідає розуміння легітимності як особливого стану, режиму правової дійсності, що відбиває демократичні компоненти суспільного життя» [5, с. 16].

У період Нового часу створюється суспільство модерну, якому притаманний постконвенційний рівень розвитку свідомості. В цей час уже мала місце критика правових норм. Легітимація права шляхом загальних правових принципів безпосередньо обумовлювалась ідеєю раціонального, природного права. Зазначимо, що «при цьому, з точки зору традиційного понятійного апарату юриспруденції легітимність як «технічне» поняття може існувати і розвиватися при різних політичних режимах» [8, с. 13].

Можемо дійти висновку, що в процесі розвитку суспільства до сучасних зразків моральність в ньому поділялася на власне мораль і позитивне право.

Раціоналізація суспільства була вивчена М. Вебером, який писав про те, що етика, як явище, була сформована на фундаменті релігійної традиційної свідомості, у відсутності норм, продиктованих традиціями. Саме в цьому випадку формується мораль в сучасному розумінні. М. Вебер зауважував, що «найбільшою мірою це проявилось у релігіях та релігійних етиках, особливо тісно пов'язаних з тими верствами інтелектуалів, яким властиве було аристократичне, суто мислене осягнення світу та його сенсу» [6, с. 414].

Основою моралі є процес, коли моральність традиційного суспільства позбавляється власної самоочевидності та з'являється припущення, що норми суспільства можуть бути іншими. Для того, щоб їх обґрунтувати, особистість повинна аргументувати їх з позиції справедливості. Незважаючи на це, такі принципи не є закритими і можуть обговорюватися. Таким чином, суспільство сучасного типу до права та моралі ставиться більш усвідомлено.

Позитивне право, своєю чергою, уявляється виключно творінням суспільства, а не вищих сил. М. Вебер вважає, що «сучасне право розглядається як позитивно введений в дію закон. Він не розвивається шляхом інтерпретації визнаних шанованих традицій; скоріше, він виражає волю суверенного законодавця, який регулює стан справ у суспільстві за допомогою юридичних засобів організації» [6, с. 83].

Джерелом сучасної моралі є традиційні відносини. Правові норми не реалізуються виключно через страх санкцій, вони набувають сили і через елементарну повагу до закону як такого. Для того, щоб зазначена повага мала місце, вона повинна мати достатній рівень легітимності, тобто громадяни повинні довіряти джерелу відповідної легітимації. Досягти такої довіри можна лише за умови, що зазначені норми не суперечать моральному світогляду суспільства, в якому вони реалізуються.

Позитивне право потребує наявної моралі, з тієї причини, що право є обмеженим легальністю, а легітимність в свою чергу включає в себе мораль. Але варто відзначити, що це зовсім не означає домінування моралі над правом в сучасному суспільстві. Право з'являється та існує там і тоді, де і коли людина відчуває себе здатною реально претендувати на щось, вимагати чогось. Вимоги суспільства є основою права, яка потім трансформується законом у ту чи іншу форму [9, с. 13].

За словами М. Вебера, «йдеться про те, що етика спочатку відіграла щодо моральності вищою мірою фатальну роль» [6, с. 176]. «Мусимо ясно зрозуміти, що будь-яка етично орієнтована дія може бути підпорядкованою двом принципово відмінним, непримиренно протилежним максимам: вона може бути орієнтованою або на «етику переконання», або на «етику відповідальності» [6, с. 180].

Так, право легітимується завдяки моралі, оскільки для його формування одного примусу занадто мало, проте дефіцит моралі право заповнює саме за допомогою примусу.

Норми виконуються, певною мірою, тому що мають моральний авторитет, а також визнані більшістю соціуму. Виходячи з цього, виконання норм дає можливість зберегти групову ідентичність. В сучасному розумінні, спільність інтересу трактується не інакше, як збіг інтересів громадян або договір між ними.

За словами Е. Дюркгейма, інтерес є ненадійним об'єднуючим фактором у суспільстві, оскільки формує між людьми дуже короткий, мінливий зв'язок. Якщо проаналізувати відносини в суспільстві, побудовані на інтересі, можна дійти висновку, що за всіма ними стоїть якийсь конфлікт, відкладений на невизначений термін. Причина полягає в тому, що зв'язок, який вибудовується на інтересі, лише підсилює егоїзм кожного з учасників. Інтерес є нестабільним і непостійним фактором взаємодії. На думку вченого, інтерес, який сьогодні об'єднує двох людей, завтра може перетворити їх на найлютіших ворогів [3, с. 199]. Саме з цієї причини приходимо до висновку, що виключно легітимні правила-норми мають можливість забезпечити порядок у соціумі.

Так, соціальна еволюція з позиції комунікативної раціональності проявляється у подвійному процесі диференціації в рамках «життєвого світу», де суспільство стає складнішим і відбувається безпосередній розвиток комунікативної дії. Це доводить, наприклад, феномен легітимності влади в традиційних суспільствах, який спостерігався ще в найперших людських державах. Таким чином, саме світогляд пояснює формування зазначеного порядку в суспільстві, фундаментом якого є нерівність, але водночас такий порядок легко сприймається з боку суспільства. Політичний порядок у суспільстві родового типу легітимують виключно релігійні та метафізичні світогляди.

В епоху модерну вперше формується зовсім інша система легітимації – провідну функцію починають виконувати влада та багатство. Саме під їх прямим впливом у соціумі моральні цінності відходять на другий план, а головну роль починають виконувати сфери економічного та адміністративного впливу. Такі відносини теж відходять від релігійного авторитету. Зокрема, на території Європи цьому сприяли цикли релігійних війн, фундамент для яких був закладений за часів Реформації. Багато вчених відзначають той факт, що витоки сучасного суспільства необхідно шукати якраз у той період, коли роль релігії в справах держави значно зменшилася.

Так, релігійний світогляд починає зникати, руйнуються монополії окремих конфесій на володіння думками людей, відбувається відокремлення сфери економіки від авторитету «священного».

Потрібно звернути увагу на те, що традиційне суспільство володіло також економічними та правовими відносинами, проте було позбавлене наявності економіки як окремої системи, що можна побачити тільки в епоху капіталізму. Економіка родового суспільства будувалася, здебільшого, на аграрних відносинах, далеких від ринкових. Капіталістична ринкова система створювалася в умовах промислової революції, де ринок самостійно міг контролювати процес виробництва.

Право дозволяє самоорганізуватися суспільству належним чином, долати існуючі суперечності, врегулювати конфлікти цивілізованими методами. Підґрунтям для цієї самоорганізації виступають, в першу чергу, загальнолюдські цінності – життя, рівність, свобода, справедливість, гуманізм тощо. З часом право перейняло їх і зараз вони мають особливо принципове значення для розуміння змісту і суті права. Дослідження даних цінностей приводить до висновку, що вони діалектично пов'язані між собою і навіть утворюють цілісну систему, особливе місце в якій посідає саме справедливість [11, с. 14].

зани між собою і навіть утворюють цілісну систему, особливе місце в якій посідає саме справедливість [11, с. 14].

Завдяки промисловій революції здійснилося відділення родинних зв'язків від функцій конкретного підприємства. Економічна система перетворилася в самостійний інститут, не тільки тому, що з неї спали релігійні і моральні кайдани принципів, а й, що дуже важливо, вона позбулася постійного політичного втручання з боку влади. Таке втручання завжди було дуже характерним для традиційних товариств, де правитель особисто розпоряджався всім майном і землями, які знаходилися в його державі. М. Вебер писав про те, що: «легальне панування існує завдяки встановленим правилам» [6, с. 157].

М. Вебер пише про те, що особи виявляють підпорядкування «не якійсь окремій особистості в силу її власних прав, а встановленим правилам, котрі якраз і визначають, хто саме і якою мірою мусить ними керуватися. Особа, яка видає розпорядження, сама підлягає при цьому певним правилам: «законові», «регламентові», якійсь абстрактній формальній нормі. Той, хто видає розпорядження, за своїм типом є «керівником», чие право на панування легітимують встановленими правилами у межах його ділової компетенції» [6, с. 158].

Для традиційного суспільства характерним є стан справ, коли фундаментом служби є особиста відданість. Повноваження не мають чітких рамок, будь-які процеси легітимації можуть бути продиктовані лише бажанням правителя.

Т. Парсонс писав, що традиційному пануванню була властива диференціація влади на «сферу традицій, і іншу – пов'язану з його доброю волею або свавіллям, де він править, керуючись своїми симпатіями або антипатіями» [12, с. 128].

Правитель міг вийти за межі традиційних принципів і діяти відповідно до своїх бажань і особистих цінностей. У родовому суспільстві правитель мав можливість втручатися в будь-які питання правосуддя, аж до особистого винесення вироку. Звичайно, не можна виключати, що іноді такі вольові рішення приносили користь. Посада в традиційному суспільстві повністю ототожнювалася з особистістю. Завдяки змінам, до яких призвела епоха модернізму, влада знеособилася і стала абстрактною. У цей час формується бюрократичне управління. Формування легального панування було продиктовано, здебільшого, зміною основних цінностей і мотивів суспільних відносин [12, с. 139].

За словами Т. Парсонса, «в ході соціальної еволюції повинен мати місце процес підвищеної узагальненості ціннісних систем» [12, с. 147]. Т. Парсонс і Ю. Габермас вказували на владу, як на певний регулюючий інструмент [10].

Варто звернути увагу на те, що влада є унікальним явищем, яке потребує обов'язкової легітимації. Влада уявляє собою інститут, роль якого закріплюється правовими приписами.

Виправдання державної влади потрібно тому, що вона певним чином обмежує свободу індивіда, а також має засоби примусу. Влада в такому випадку виправдовує лише той факт, що вона слугує суспільним інтересам.

Влада реалізує свої повноваження за допомогою правових актів, а її безпосередню легітимність визначає право [13, с. 6].

Легітимність позитивного права, як уже було сказано, залежить насамперед від історичного періоду, бо кожна епоха вкладає в поняття легітимації різний зміст. Сучасне суспільство також не є винятком – у ньому легітимність також має низку певних особливостей, які активно вивчаються науковим співтовариством. Однак потрібно визнати: якщо окремі етапи становлення

суспільства досить широко описані в роботах багатьох вчених, то сам перехід до стану сучасного правового суспільства сьогодні дуже мало вивчений, і потребує розвідок.

Висновки. Позитивне право потребує наявної моралі, з тієї причини, що право є обмеженим легальністю, а легітимність в свою чергу включає в себе мораль. Варто відзначити, що це зовсім не означає домінування моралі над правом в сучасному суспільстві. Право з'являється та існує там і тоді, де і коли людина відчуває себе здатною реально претендувати на щось, вимагати чогось. Вимоги суспільства є основою права, яка потім трансформується законом у ту чи іншу форму. Право легітимується завдяки моралі, оскільки для його формування одного примусу занадто мало. Норми мають виконуватися, певною мірою, тому що мають моральний авторитет, а також визнані більшістю соціуму. Виходячи з цього, виконання норм дає можливість зберегти групову ідентичність. В сучасному розумінні, спільність інтересу трактується не інакше, як збіг інтересів громадян або договір між ними. Право дозволяє самоорганізуватися суспільству належним чином, долати існуючі суперечності, врегулювати конфлікти цивілізованими методами. Підґрунтям для цієї самоорганізації виступають, в першу чергу, загальнолюдські цінності – життя, рівність, свобода, справедливість, гуманізм тощо.

Література:

1. Заморська Л. І. Категорія «структура норми права» як основа його нормативності. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 19–25.
2. Вітгенштейн Л. Філософські дослідження; перекл. з нім. / під заг. ред. С. О. Поповича. Київ : Основи, 1995. 311 с.
3. Durkheim E. *Moral Education*. Dover Publications, 2012. 322 p.
4. Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму. IV Легітимізація *Філософія освіти*. 2016. № 1 (18). С. 6–35. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2016-18-1-6-35>
5. Smith, L. Jean Piaget. In J. A. Palmer (Ed.), *Fifty modern thinkers on education: From Piaget to the present*. London : Routledge. 2001. P. 37–43. URL: https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/20-%20Fifty%20modern%20thinkers%20on%20education%20_%20from%20Piaget%20to%20the%20present%20day.pdf
6. Вебер М. Соціологія: загальноісторичні аналізи, політика. Київ : Основи, 1998. 534 с.
7. Тоунбі А. *A Study of History, Vol. 1. Abridgement of Volumes I–VI*. Oxford University Press. 1987. 640 p.
8. Костицький В. В. Про теолого-соціологічні елементи в юридичному позитивізмі. *Соціологія права*. 2019. Вип. 4 (31). 2019. С. 34–38.

9. Fügen H. N.: *Max Weber. Mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Rowohlt, Reinbek 1985. 146 s.
10. Habermas J. *Faktizität und Geltung: Beitrag zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1998. 704 p.
11. Бандура О. Основні цінності права як система. *Право України*. 2008. № 5. С. 14–19.
12. Parsons T. *American Society: Toward a Theory of Societal Community* Edited by Giuseppe Sciortino. Paradigm. 2007. 537 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315636016>
13. Поліщук Ю. Модернізація як теоретичний концепт: витоки, становлення, сучасні виклики. *Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 5–6 (79–80). С. 194–207.

Ivanchenko O. Legitimacy of law in the context of societal demands

Summary. The article examines theoretical aspects of the legitimacy of law in the context of societal demands. It is determined that an important instrument of state influence on social relations is law, which ensures the proper (i.e., corresponding to the achieved level of development of productive forces) degree of freedom, equality and social justice in civil society. It is noted that at all stages of the existence of society, legitimacy has been and remains an important component of the existence of law, but it has changed quite significantly over time. It is emphasized that when a clear division of labor is implemented in society, one can also see a gradual distancing of ordinary life practices from the sphere of religious practices. It is proved that the ordinary sphere of life is necessary primarily in order to adapt society to the external environment, due to which this sphere is quite broad. It is determined that at the very beginning of social evolution, a mythological consciousness functions, which has an unclear division of the external world and language. It is argued that the worldview does not change automatically and is not explained only by external factors. It is an answer to previously posed questions and arises only in the process of learning. It is proved that in the process of development of society to modern models, morality in it was divided into morality itself and positive law. It is substantiated that the Source of modern morality is traditional relations. It is stated that legal norms are not implemented solely due to fear of sanctions, they also gain strength through elementary respect for the law as such. It is concluded that positive law requires existing morality, for the reason that law is limited by legality, and legitimacy in turn includes morality. It is noted that law allows society to self-organize properly, overcome existing contradictions, and resolve conflicts by civilized methods.

Key words: legitimacy of law, legitimation of law, legality of law, positive law, society, morality, state.